

Тема: Методика підготовки та проведення семінарських занять з політичних наук

Ефективною формою організації навчання у вищій школі є семінарські заняття, з якими органічно поєднуються лекції.

Семінар (лат. *seminarium* - розсадник) - вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо. Семінари у формі дискусій, учасниками яких були вчені з різних країн світу, були дуже поширені в Києво-Могилянській академії. З 1874-1875 років семінарські та практичні заняття почали широко використовуватися в Київському університеті за ініціативи професора М. Авенаріуса.

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати вміння, навички розумової праці, творчого мислення, вміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- - формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- - забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- - формувати вміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- - здійснювати діагностику і контроль знань студентів з окремих розділів і тем програми, формувати вміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- - навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);

- - розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- - виховну (виховання відповідальності, працездатності, виховання культури спілкування і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби раціоналізації навчально-пізнавальної діяльності та організації дозвілля);
- - діагностично-корекційну та контролюючу (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання).

Визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- - до семінарських занять висуваються загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);
- - при виборі методики проведення семінарських занять слід урахувати особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни та психолого-педагогічних особливостей студентської групи;
- - необхідно забезпечувати високий рівень мотивації навчальної діяльності студентів (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);
- - необхідно дотримуватися принципу професійної спрямованості навчання у вищій школі та здійснювати різнорівневі міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами, практичним навчанням, що забезпечує формування єдиної системи знань, умінь та навичок студентів;
- - важливим завданням є також формування професійної культури і мислення, вмінь самоосвіти;
- - у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідно-експериментального пізнання;

- - семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійною роботою студентів. Залежно від завдань і змісту семінарських занять їх можна класифікувати як;
- - просемінари;
- - традиційні (тематичні) семінари;
- - підсумовуючі семінари (повторення і систематизації знань, міжпредметні семінари та ін.);
- - спецсемінари.

Просемінар проводиться зі студентами - першокурсниками з метою їх адаптації до лекційно-семінарської форми навчання у ВНЗ. Головним завданням просемінарських занять є формування у студентів умінь працювати з підручниками, першоджерелами, виконувати реферативні дослідження, готувати тези, доповіді та наукові виступи. Тобто, просемінари є своєрідними практикумами для підготовки першокурсників до навчально-пізнавальної діяльності на лекціях, у процесі практичних занять та самостійної роботи.

При підготовці до перших семінарів викладачеві бажано обговорити зі студентами зміст китайського прислів'я: "Найкраща пам'ять гірша, ніж найгірше чорнило". Слід також продемонструвати першокурсникам види записів, використання яких допоможе їм приймати участь у обговоренні конкретних проблем:

- - виписки, цитати - дослівні, точні записи конкретного тексту з посиланням на джерело інформації та його автора;
- - план виступу - сукупність чітко сформульованих, послідовно викладених думок, які відбивають основний зміст прочитаного;
- - тези - основні положення тексту без додаткових пояснень;
- - конспект - короткий послідовний виклад інформації з першоджерела. Для оперативного використання студентам можна рекомендувати накопичувати інформацію на спеціальних картках - аркушах твердого паперу невеликого формату. Такі робочі карки можуть мати різне призначення:

1. Каталожні картки, на одній стороні яких роблять запис вихідних даних першоджерела, а на звороті його коротку анотацію. Наприклад:

Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Практикум: Навч. посіб. - К.: Каравела, 2008. - 336 с.

Зворотна сторона картки

Посібник містить методичні матеріали, які характеризують підходи авторів до організації семінарських і лабораторних робіт, самостійної роботи при вивченні "Психології вищої школи", конкретні ситуації, вправи, завдання. Може використовуватися викладачами, аспірантами і студентами магістратури.

Подібні картки зручно розміщувати у комп'ютерній картотеці, що однак затрудняє їх використання на аудиторних заняттях.

2. Робочі картки, на яких студент занотовує формулювання понять, законів, цитати, приклади, формули і т.п.

Робочі картки зручно використовувати для відповідей, виступів, запам'ятовування матеріалів.

Як різновид просемінару можна іноді використати семінар - коментоване читання. Такий семінар ефективний, коли студентам демонструють методику опрацювання певної наукової роботи (монографії, наукової статті, дипломної роботи чи курсового дослідження) Основне завдання коментованого читання полягає у формуванні у студентів уміння аналізувати і правильно тлумачити науковий текст. Такі семінари ефективні на молодших курсах, на старших курсах їх проведення майже не практикується.

На перших просемінарах студентам слід запропонувати рекомендації, які оптимізують їх самостійну роботу і підвищують ефективність інтелектуальної праці. Наприклад, першокурсникам можна надати такі **поради**:

- 1. Працюйте самостійно щоденно в один і той же час. Формуйте у собі звичку до постійної розумової праці. Якщо спочатку буде важко, згадайте прислів'я: "Учень и труд все перетрут".

- 2. Плануйте розумову працю і дозвілля, це дозволяє працювати чітко і ритмічно.
- 3. Ритмічність та чергування розумової праці і відпочинку сприяє підвищенню працездатності.
- 4. Визначайте конкретно, що потрібно зробити сьогодні, але не забувайте про перспективу. Виконання складної роботи можна здійснювати окремими частинами.
- 5. У період відпочинку намагайтесь активно рухатися, займатися фізичною працею, спортом.
- 6. Забезпечуйте собі повноцінний сон, адже це біологічна потреба організму.
- 7. Правильна організація робочого місця, звичний для вас порядок - поліпшать вашу працездатність.
- 8. Не забувайте щодня підводити підсумки виконаного, вносити корективи у щотижневий план.
- 9. Кожен результат розумової праці повинен бути чітко оформлений у вигляді запису або усного вислову. Пам'ятайте, що "незаписана думка - втрачений скарб" (Д.І.Менделєєв).

Традиційний (тематичний) семінар орієнтований на обговорення групи проблем, які вивчались студентами самостійно або опрацьовувалися на лекції.

Серед тематичних семінарів найчастіше використовуються такі різновиди:

- - семінар - бесіда (обговорення заздалегідь підготовлених студентами доповідей, рефератів, творчих робіт);
- - семінар-дискусія;
- - семінар-конференція;
- - семінар -"круглий стіл";
- - семінар-симпозіум та ін.

На семінарах студентам слід пропонувати запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, наприклад: "Як Ви вважаєте, чому ...?", "Аргументуйте свою точку зору...", "Порівняйте наукові факти і життєві уявлення про ...", "Чим можна пояснити, що ...?" і т.п. У процесі

дискусії, "круглого столу", "конференції", "симпозіуму", які мають елементи інтерактивного навчання, студентів слід стимулювати до обміну думками, дебатів, що привчає самотійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, умінь захисту власної точки зору, виваженої аргументації, поваги до думки інших.

На старших курсах студентів залучають до участі в спецсемінарах, спеціально організованому спілкуванню дослідників-початківців з провідними фахівцями в певній науковій галузі чи професійній сфері. Спецсемінар найчастіше набуває характеру залучення студентів до наукової школи, привчає студентів до науково-професійної творчості.

Залежно від типу структура семінару може бути різною, однак викладачеві слід знати, що при його підготовці навчально-пізнавальну діяльність студентів слід організувати наступним чином:

- 1. Повідомити тему і план семінару.
- 2. Запропонувати для самотійного вивчення основну і додаткову літературу.
- 3. Надати усні чи письмові (у вигляді "Методичних рекомендацій") поради щодо підготовки до семінарів.
- 4. Надати студентам індивідуальні завдання та за необхідності провести консультацію з теми семінару.

Методика управління семінаром залежить від багатьох чинників: дидактичної мети, педагогічної майстерності викладача, рівня готовності і активності студентів та ін. У найбільш загальному вигляді типова структура семінарського заняття має наступний вигляд

Можна також запропонувати дві структурно-логічні схеми лій викладача при проведенні семінарського заняття:

- 1) При високому рівні готовності і активності студентів (I варіант);
- 2) При недостатньому рівні активності студентів (II варіант).

У обох випадках вступне слово викладача має висвітлювати:

- - значення теми для майбутньої професійної діяльності студентів;
- - обґрунтування яких питань слід здійснити глибше;

- - пояснення порядку виступів на семінарі (за викликом чи бажанням студентів);
- - вимоги до побудови виступів та проведення дискусій, якщо вона виникне.

Різні види семінарських занять вимагають різних форм підготовки до них студентів, зокрема:

- а) усі студенти готують повідомлення з усіх питань семінару;
- б) кожен студент готує реферат за окремим питанням семінару;
- в) студент готує доповідь творчого характеру, що містить елементи дослідницького характеру.

Викладач повинен звернути увагу студентів на необхідність глибокого ознайомлення з проблематикою семінару, неприпустимість механічного переписування матеріалу з одного - двох джерел, використання чужих конспектів чи плагіату Internet інформації. Слід підкреслити, що критичне осмислення матеріалу, різних поглядів на наукову проблему, побудова доказових, аргументованих виступів сприяє формуванню самостійного творчого мислення, вкрай необхідного сучасному висококваліфікованому фахівцю, орієнтованому на діяльність в умовах високої конкуренції.

Викладач повинен бути взірцем для студентів у підготовці до семінару. Він сам повинен глибоко і досконало опрацювати всю літературу, рекомендовану студентам, зробити необхідні нотатки, ретельно сформулювати основні, додаткові, допоміжні запитання, які необхідно і можна поставити студентам; чітко сформулювати вступне і заключне слово семінару. Ми поділяємо точку зору М.М. Фіцули, щодо необхідності проведення лекцій і семінарів одним викладачем, адже "за таких умов можливі єдиний підхід до вивчення окремих тем чи питань курсу, здійснення систематичного контролю за самостійною роботою студентів".

Студентові магістратури, молодому викладачеві слід знати основні критерії оцінювання якості семінарського заняття, зокрема:

- 1. Цілеспрямованість - чітке і аргументоване висунення наукової проблеми, намагання поєднати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності.
 - 2. Планування - виокремлення і повідомлення студентам головних питань, пов'язаних з профілюючими дисциплінами, наявність новинок у списку літератури.
 - 3. Організація семінару - уміння розпочинати та підтримувати дискусію, конструктивний аналіз усіх відповідей студентів, оптимальна інформативність і наповненість навчального часу обговоренням проблем.
 - 4. Стиль проведення семінару - пошук, з постановкою актуальних питань, наявність елементів дискусії, або млявий, який не викликає інтересу.
 - 5. Ставлення викладача до студентів - поважне, урівноважене, толерантне, справедливо вимогливе чи байдуже.
 - 6. Ставлення студентів до заняття - зацікавлене чи байдуже, конструктивно критичне чи негативне.
 - 7. Якість управління групою - викладач швидко встановлює контакт з учасниками семінару, впевнено та вільно тримається, взаємодія з групою носить педагогічно доцільний характер та охоплює всіх студентів чи, навпаки, викладач робить багато зауважень, розмовляє на підвищених тонах, спирається в роботі на декількох студентів, а інші залишаються пасивними.
 - 8. Коментарі та висновки викладача - кваліфіковані, доказові, переконливі, чи, навпаки, некваліфіковані, неістотні, не містять у собі змістовних рекомендацій; якість оцінювання навчально-пізнавальної діяльності студентів.
 - 9. Якість організації самостійної позааудиторної роботи студентів і визначення теми наступного заняття та рекомендації щодо підготовки, вивчення основних та додаткових джерел, Інтернет-ресурсів і т.п.
- Знання студентів, виявлені на семінарах та інших практичних заняттях, повинні коментуватися та обов'язково оцінюватися. Оцінки заносяться до

журналу і враховуються при виставленні підсумкової (чи модульної) оцінки з навчальної дисципліни.